

Sygn. akt I PZ 2/22

POSTANOWIENIE

Dnia 8 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Krzysztof Rączka

w sprawie z powództwa M. M., M. G. i B. O.
przeciwko Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej
o przywrócenie do pracy na poprzednich warunkach pracy i płacy, odszkodowanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 8 listopada 2022 r.,
zażalenia strony pozwanej na wyrok Sądu Okręgowego - Sądu Pracy
i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach
z dnia 16 lutego 2022 r., sygn. akt VIII Pa 85/21,

**oddala zażalenie, pozostawiając Sądowi Rejonowemu w
Tarnowskich Górach rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Powodowie M. M., M. G. i B. O. domagali się przywrócenia do pracy na poprzednich warunkach płacy w pozwanej Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej (dalej także jako PAŻP lub Agencja) z siedzibą w W. oraz zasądzenia od pozwanej na swoją rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Pozwana wniosła o oddalenie powództw i zasądzenia od każdego z powodów na swoją rzecz zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 24 maja 2021 r., IV P 421/20, Sąd Rejonowy w Tarnowskich Górach w pkt 1 oddalił powództwa, w pkt 2 zasądził od każdego z powodów na rzecz pozwanej po 180 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Powodowie wywiedli apelację, domagając się uchylenia zaskarżonego wyroku, zniesienia postępowania w całości dotkniętego nieważnością i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania apelacyjnego. Zaskarżonemu wyrokowi powodowie zarzucili naruszenie art. 202 w związku z art. 67 § 1 oraz art. 68 § 1 k.p.c. i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2006 r. o Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej (jednolity tekst Dz.U. z 2021 r., poz. 260 ze zm.; dalej także jako ustawa o PAŻP), przez brak weryfikacji: a) poprawności umocowania organu występującego w imieniu pozwanej, b) poprawności umocowania pełnomocnika pozwanej, co spowodowało prowadzenie postępowania i wydanie rozstrzygnięcia w sytuacji, gdy pozwana nie miała organu powołanego do jej reprezentowania oraz należycie umocowanego pełnomocnika, co skutkowało ziszczeniem się przesłanki z art. 379 pkt 2 k.p.c. prowadzącej do nieważności całego postępowania.

Pozwana wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie od każdego z powodów na swoją rzecz zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych w postępowaniu apelacyjnym z odsetkami ustawowymi od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty.

W toku postępowania apelacyjnego powodowie M. G. i M. M. cofnęli pozwy ze zrzeczeniem się roszczenia. Powódka B. O. zmieniła roszczenie w ten sposób, że w miejsce przywrócenia poprzednich warunków płacy domagała się odszkodowania z tytułu niezgodnego z prawem wypowiedzenia warunków płacy w wysokości 80.096,91 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia doręczenia pozwu do dnia zapłaty.

Wyrokiem z dnia 16 lutego 2022 r., VIII Pa 85/21, Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach uchylił wyrok Sądu Rejonowego, zniósł w całości postępowanie dotknięte nieważnością i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy uznał, że apelacja powodów okazała się zasadna w zakresie stwierdzenia nieważności postępowania. Przywołał art. 379 pkt 2 k.p.c. zgodnie, z

którym nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona nie miała zdolności sądowej lub procesowej, organu powołanego do jej reprezentowania lub przedstawiciela ustawowego, albo gdy pełnomocnik strony nie był należycie umocowany. Osoby prawne dokonują czynności procesowych przez swoje organy albo przez osoby uprawnione do działania w ich imieniu (art. 67 § 1 k.p.c.). Stosownie do art. 38 k.c., osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na nim statucie. Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy o PAŻP, Agencja jest państwową osobą prawną. Organem kierującym działalnością Agencji i reprezentującym ją na zewnątrz jest prezes Agencji, którego powołuje Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw transportu (art. 6 ust. 1 i 3 ustawy o PAŻP). Ustawa od dnia 16 grudnia 2016 r. nie przewiduje instytucji osoby pełniącej obowiązki (dalej także jako p.o.) prezesa Agencji. Bezsporne w sprawie jest, że Prezes Rady Ministrów z dnia 9 lipca 2018 r. powierzył J. J. pełnienie obowiązków prezesa Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej do czasu powołania prezesa Agencji. J. J. udzielił pełnomocnictwa procesowego radcom prawnym M. W. i K. K., którzy reprezentują pozwaną w postępowaniu sądowym.

Sąd drugiej instancji stwierdził, że - zgodnie z teorią organów osoby prawnej, opartą na unormowaniu art. 67 § 1 k.p.c. i art. 38 k.c. - do podjęcia decyzji i wyrażenia woli osoby prawnej powołane są osoby fizyczne wchodzące w skład jej organu i działanie tych osób traktowane jest jako działanie osoby prawnej. Ponieważ osoby prawne dokonują czynności procesowych przez organy uprawnione do działania w ich imieniu zachodzi ścisłe powiązanie zdolności procesowej osoby prawnej z posiadaniem takiego organu. Braki w składzie właściwych organów zachodzą zarówno wtedy, gdy skład ten jest niezgodny z ustawą lub statutem, jak i wtedy, gdy strona nie ma powołanego organu uprawnionego do jej reprezentowania. Ustawodawca określił w art. 70 k.p.c. sposób usunięcia braków, zaś w art. 71 k.p.c. konsekwencje ich niezapełnienia, jak również ich nieusuwalności (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2013 r., V CSK 53/12). Z uwagi na te regulacje oparte na założeniu, że czynności procesowe powinny wykonywać osoby uprawnione do działania w imieniu osoby prawnej (art. 67 § 1 k.p.c.) i wobec powiązania możliwości korzystania przez osobę

prawną ze zdolności procesowej z posiadaniem organu uprawnionego do działania w jej imieniu, ustawodawca nie przewidział możliwości występowania w postępowaniu sądowym osoby prawnej, która nie ma organu umocowanego do działania za nią i nakazał sądowi wzięcie tej okoliczności pod rozagę w każdym stanie sprawy (art. 202 zdanie drugie k.p.c.), niezależnie od tego, czy brak ten ma charakter pierwotny, czy też wtórny oraz w jakiej roli procesowej występuje osoba prawna dotknięta tym brakiem.

W ocenie Sądu Okręgowego, jeżeli nastąpi pierwotny brak w składzie organu uprawnionego do działania za stronę powodową i ma on charakter nieusuwalny albo nie zostanie uzupełniony w terminie, sąd powinien znieść postępowanie i pozew odrzucić (art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 w związku z art. 71 k.p.c.). W przypadku natomiast, gdy brak ten istnieje od początku postępowania i dotyczy strony pozwanej, a nie został uzupełniony w ustalonym przez sąd terminie, postępowanie powinno ulec zawieszeniu na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. Z kolei, jeśli brak właściwego organu uprawnionego do działania za stronę nastąpił w toku postępowania i również nie został w wyznaczonym terminie uzupełniony, sąd znosi postępowanie w zakresie, w jakim jest ono dotknięte brakiem i zawiesza postępowanie na podstawie art. 174 § 1 pkt 2 w związku z art. 71 k.p.c. Jeżeli - mimo zaistnienia wskazanych przesłanek - postępowanie nie zostanie zawieszone, to w myśl art. 379 pkt 2 k.p.c. dotknięte jest nieważnością. Sąd drugiej instancji podniósł, że według art. 401 pkt 2 k.p.c., brak reprezentacji (obejmujący przypadek braku w składzie organu osoby prawnej) - o ile nie był podniesiony w drodze zarzutu - stanowi przyczynę wznowienia postępowania z powodu nieważności. W świetle tych regulacji nie ulega wątpliwości, że w toku postępowania cywilnego osoba prawna będąca jego stroną, musi mieć organ uprawniony do podejmowania za nią działań (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2006 r., I CSK 224/06 oraz z dnia 28 listopada 2017 r., III PK 170/16). W świetle art. 379 pkt 2 k.p.c. brak organu powołanego do reprezentowania strony stanowi przyczynę nieważności postępowania niezależnie od tego, czy w imieniu tej strony działa pełnomocnik.

Sąd Okręgowy uznał, że pozwana nie posiada organu uprawnionego do jej reprezentowania. Organem tym nie jest osoba powołana do pełnienia obowiązków prezesa Agencji do czasu powołania prezesa. Ustawa nie przewiduje instytucji

osoby pełniącej tymczasowo obowiązki organu osoby prawnej. Prezes Rady Ministrów powierzył więc J. J. pełnienie obowiązków prezesa Agencji bez podstawy prawnej. Uwadze nie może umknąć, że art. 6 ust. 3 ustawy o PAŻP (podany w akcie powierzenie obowiązków prezesa Agencji) normuje proces powołania prezesa Agencji; natomiast nie reguluje instytucji powierzenia pełnienia tymczasowo obowiązków prezesa (taka instytucja funkcjonowała do dnia 15 grudnia 2016 r. w art. 6 ust. 12 ustawy o PAŻP). Skoro ustawodawca zrezygnował z instytucji osoby pełniącej tymczasowo obowiązki prezesa Agencji, to - w ocenie Sądu drugiej instancji - niedopuszczalne jest powołanie takiej osoby bez podstawy prawnej. Sąd jest uprawniony do badania, czy strona ma prawidłowo powołany organ osoby prawnej, uprawniony do jej reprezentowania, gdyż ma to wpływ na ważność postępowania.

Sąd drugiej instancji nie podzielił stanowiska zaprezentowanego przez stronę pozwaną, która powołała się na orzeczenia Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz Sądu Najwyższego, gdyż orzeczenia te dotyczą centralnego organu administracji rządowej (Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki i Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej), a nie organu osoby prawnej. W przypadku organu osoby prawnej zastosowanie mają przywołane przepisy Kodeksu cywilnego oraz Kodeksu postępowania cywilnego.

W zażaleniu na wyrok Sądu Okręgowego (art. 394¹ k.p.c.) strona pozwana zarzuciła naruszenie: 1) art. 386 § 2 w związku z art. 379 pkt 2 k.p.c. w związku z art. 6 ust. 12 i ust. 3 ustawy o PAŻP oraz art. 148 pkt 7 Konstytucji RP, przez niewłaściwą ocenę prawną sprawy i przyjęcie, że strona pozwana jest nieprawidłowo reprezentowana przez pełniącego obowiązki prezesa Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej J.J., przez co Sąd Okręgowy uchylił wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu, co jest poza kognicją Sądu Pracy w sprawie z odwołania od wypowiedzenia warunków pracy; 2) art. 386 § 3 w związku z art. 203 § 1 k.p.c., w ten sposób, że - mimo cofnięcia pozwów przez dwójkę powodów - Sąd Okręgowy nie umorzył postępowania wobec nich a wydał zaskarżony wyrok.

W uzasadnieniu zażalenia pozwana podkreśliła, że wyposażenie tymczasowo osoby wskazanej przez właściwy organ w odpowiednie upoważnienie,

nie wpływa na skuteczność podejmowanych przez taką osobę czynności, skoro z punktu widzenia ustrojowego prawa administracyjnego doszło do zastąpienia dotychczasowego piastuna organu, nowym, aczkolwiek tymczasowym, piastunem. Zdaniem żalącej się taka sytuacja miała miejsce w niniejszym postępowaniu w przypadku pozwanej. W związku z tym zarzut rzekomego braku poprawności umocowania organu występującego w imieniu pozwanej, to jest pełniącego obowiązki (p.o.) prezesa PAŻP J. J., a w konsekwencji stwierdzenie przez Sąd Okręgowy braku prawidłowego umocowania pełnomocnika pozwanej jest nieuprawniony i powoduje istotną wadę zaskarżonego orzeczenia. Według pozwanej Sąd Okręgowy w wyniku apelacji powinien rozpoznać sprawę co do istoty a niedopuszczalne oraz nieprawidłowe było uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu na podstawie art. 386 § 2 k.p.c.

Mając na uwadze powyższe strona pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu oraz zasądzenie od powodów solidarnie na rzecz pozwanej kosztów postępowania zażaleniowego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na zażalenie powódka wniosła o oddalenie zażalenia oraz o zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki kosztów postępowania w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie podlega merytorycznemu rozpoznaniu, mimo że zostało złożone przez pełnomocnika procesowego umocowanego do działania na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez osobę pełniącą obowiązki prezesa Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej, a więc przez podmiot nieuprawniony do działania w imieniu osoby prawnej (o czym niżej). W rozpoznawanej sprawie na etapie postępowania przed Sądem drugiej instancji pojawił się bowiem problem dotyczący poprawności umocowania pełnomocnika występującego w imieniu osoby prawnej. Orzekając o braku podstaw do uznania, że osoba pełniąca obowiązki prezesa

Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej jest organem uprawnionym do jej reprezentowania, Sąd Okręgowy zaprzeczył również możliwości poprawnego umocowania przez ten organ pełnomocnika procesowego. Jednakże konieczność wyjaśnienia wątpliwości związanych z interpretacją przepisów dotyczących powierzenia obowiązków organu osoby prawnej, a co za tym idzie także działań pełnomocnika procesowego, powoduje niemożność ograniczenia stronie prawa do sądu celem zaskarżenia orzeczenia sądu drugiej instancji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2015 r., III CSK 15/15, OSNC-ZD 2017 nr C, poz. 43). Z tego względu Sąd Najwyższy dopuścił możliwość merytorycznego rozpoznawania zażalenia.

Problem uczestniczenia w obrocie prawnym osoby (pracownika) pełniącego obowiązki (p.o.) ma kilka aspektów (por. B. Cudowski: Status prawny pracownika "pełniącego obowiązki" (zarys problematyki), PiP 2018 nr 10, s. 67). Przykładowo w aspekcie prawnopracowniczym przyjmuje się, że nie ma przeszkód, aby zakres obowiązków pracownika został ukształtowany w sposób odpowiadający obowiązkom jej dyrektora jako "p.o. dyrektora" (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2015 r., III PK 50/14, LEX nr 1731107).

W zażaleniu strona pozwana odwołuje się do aspektu administracyjnoprawnego tej problematyki i uważa, że w sprawie dotyczącej wypowiedzenia warunków pracy, sąd pracy nie jest uprawniony do badania właściwej reprezentacji organu osoby prawnej. Twierdzi przy tym, że akt powołania organu jest aktem administracyjnym i jako taki jest uznawany za obowiązujący dopóty, dopóki nie zostanie w odpowiednim trybie usunięty z porządku prawnego. Dla poparcia swojego stanowiska strona żaląca się przywołuje poglądy wyrażone w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2012 r., III SK 33/11 (OSNP 2013 nr 9-10, poz. 120) oraz w wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 21 czerwca 2007 r., II GSK 61/07 (OSP 2008 nr 10, poz. 106, z glosą T. Kuczyńskiego), z których wynika, że stwierdzenie niezgodności z prawem aktu powołania na stanowisko odpowiednio Prezesa Regulacji Energetyki oraz Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej, nie należy do kognicji sądu powszechnego (por. też uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2008 r., III SZP 1/08, OSNP

2008 nr 19-20, poz. 304 oraz P. Biezuński: Wpływ wadliwego powołania Prezesa UOKiK na proces z jego powództwa, ABC nr 272116).

Argumentacja żalącej się w odniesieniu do prezesa (p.o. prezesa) Agencji nie jest trafna. Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy o PAŻP, Agencja jest państwową osobą prawną. Tymczasem - stosownie do art. 21 ust. 2 ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. - Prawo energetyczne (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1385 ze zm.) oraz art. 190 ust. 3 ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. - Prawo telekomunikacyjne (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1648), zarówno Prezes Regulacji Energetyki, jak i Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej są centralnymi organami administracji rządowej, których powołanie następuje w drodze aktu administracyjnego. Odniesienie się zatem do argumentów zawartych w powołanych orzeczeniach jest nieprawidłowe, gdyż nie dotyczą one organów osoby prawnej i oparte są na założeniu, że nie należy do kognicji sądu powszechnego stwierdzenie niezgodności z prawem aktu administracyjnego powołania na stanowisko piastuna organu administracji publicznej.

Do dnia 15 grudnia 2016 r. obowiązywał art. 6 ust. 12 ustawy o PAŻP, według którego w przypadku odwołania prezesa Agencji Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw transportu, powierzał zastępcy prezesa lub innej osobie pełnienie obowiązków prezesa. Aktualnie ustawa nie przewiduje powierzenia obowiązków prezesa Agencji innej osobie (powołania p.o. prezesa). Przepis art. 6 ust. 3 ustawy o PAŻP stanowi, że prezesa (Agencji) powołuje Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw transportu, a nadto art. 6 ust. 5 przewiduje powołanie nie więcej niż dwóch zastępców prezesa. W stosunku do Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej jako państwowej osoby prawnej ma zastosowanie art. 38 k.c., zgodnie z którym osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie. Stosownie zaś do art. 67 § 1 k.p.c. osoby prawne (oraz jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1¹) dokonują czynności procesowych przez swoje organy albo przez osoby uprawnione do działania w ich imieniu. Braki w składzie właściwych organów zachodzą zarówno wtedy, gdy skład ten jest niezgodny z ustawą lub statutem, jak i wtedy, gdy strona nie ma powołanego organu uprawnionego do jej reprezentowania. Ustawodawca określił w art. 70 k.p.c. sposób

usunięcia braków, zaś w art. 71 k.p.c. konsekwencje ich niezuzpełnienia, jak również ich nieusuwalności. Przepis art. 202 k.p.c. zobowiązuje sąd do wzięcia pod rozwagę z urzędu w każdym stanie sprawy okoliczności, które uzasadniają odrzucenie pozwu, jak również niewłaściwy tryb postępowania, brak należytego umocowania pełnomocnika, brak zdolności procesowej pozwanego oraz brak w składzie jego organów lub niedziałanie jego przedstawiciela ustawowego. A zatem obowiązkiem sądu było w rozpoznawanej sprawie zbadanie, czy osoba prawna, którą jest Polska Agencja Żeglugi Powietrznej, działa przez należycie umocowane organy, bowiem uchybienia w tym zakresie prowadzą do nieważności postępowania (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2006 r., I CSK 224/06, LEX nr 276251; z dnia 30 stycznia 2013 r., V CSK 53/12, LEX nr 1311855 oraz z dnia 16 czerwca 2016 r., III PK 125/15, LEX nr 2086105).

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., orzekł jak w sentencji postanowienia.

[as]